

хромосом, відповідно до (49; 37; 25; 13 і 1) класів, тобто до 80,3; 60,7; 41; 21,3; 1,6–0 % у великої рогатої худоби.

Так, при 80 % рівні консолідації спадковості у тварин в їх потомстві теоретично утворюється лише 13 класів мінливості генотипів тварин з таким поєднанням хромосом: від (36 хр. Б.А.Г.П.А. «+» + 24 хр. М.А.Г.П.А. «-») до (24 хр. Б.А.Г.П.А. «+» + 36 хр. М.А.Г.П.А. «-») і не більше, і не менше.

Відсоток тварин в потомстві середнього генотипу (30 хр. Б.А.Г.П.А. «+» + 30 хр. М.А.Г.П.А. «-») при зростанні рівня консолідації спадковості в породі, популяції постійно збільшується (10,26; 11,46; 13,21; 16,14; 22,56; 100 %) і досягає максимуму при 100 % рівні консолідації. Всі інші 60 класів теоретичної мінливості генотипів тварин з більшим (31 хр. Б.А.Г.П.А. «+» + 29 хр. М.А.Г.П.А. «-») і вище) і меншим від середнього генотипу (31 хр. М.А.Г.П.А. «-» + 29 хр. Б.А.Г.П.А. «+») і нижче) адитивним генетичним потенціалом активності постійно зменшується в потомстві (при зростанні рівня консолідації) і повністю зникають при 100 % її рівні; коли залишається формально лише один середній клас генотипів потомства (30 хр. Б.А.Г.П.А. «+» + 30хр. М.А.Г.П.А. «-»), який реально при 100 % консолідації спадковості набирає іншої генетичної структури (30 хр. Б.А.Г.П.А. «+» «Мах» + 30хр. Б.А.Г.П.А. «+» «Мах»), або (60 хр. Б.А.Г.П.А. «+» «Мах»), тобто досягається «селекційне плато» в генофонді породи за селекціоновою ознакою.

Генотипова мінливість тварин в скотарстві при зростанні рівня консолідації їх спадковості в процесі інтенсивної селекції постійно зменшується – від 100 % при 0 % рівні консолідації, відповідно, до 1,6–0 % при 100 % її значенні і постійно зростає середній генетичний потенціал продуктивності породи, популяції і досягає «селекційного плато» за ознакою.

Послідовне зростання консолідації спадковості у тварин на кожну одну хромосому із 30 пар в її генотипі теоретично завжди призводить до відповідного зменшення генетичної мінливості гамет на 1 клас (із 31) і генотипової мінливості потомства на 2 класи (із 61) при їх теоретично-ймовірному утворенні в породі, популяції.

УДК 636.4.082

ФІЛОГЕНЕТИЧНІ ПРОЦЕСИ ПРИ ДОМЕСТИКАЦІЇ СВИНЕЙ

А. М. Хохлов

Харківська державна зооветеринарна академія

Сучасна домашня свиня є продуктом багатовікової еволюції, результатом розвитку виду під дією природного та штучного добору. Еволюційні зміни завжди починаються зі змін генетичних, які змінюючи хід розвитку організму, реалізуються в фенотипі. Потім, уже на рівні фенотипів, вступає в дію відбір.

© А.М. Хохлов, 2012

В еволюції свині можна виділити три періоди: переддоместикаційний, тривалістю близько 37 млн. років; «неолітичний» або доместикаційний – 10–12 тис років і породотворний – більше 350 років.

При вивченні філогенетичних процесів при доместикації свиней безпосереднім об'єктом наших досліджень був європейський дикий кабан (*Sus scrofa ferus*), роль якого в доместикації недостатньо вивчена. Для порівняльного вивчення темпів мікроеволюції кабана була використана велика біла порода свиней як модель доместикації і породотворного процесу в Європі та міжплінійні гібриди при поєднанні великої білої породи з кнурами ландрас, уельс, п'єстрен, естонська беконна та інші породи.

При вивченні процесу доместикації свині провели такі дослідження: археологічні (розкопки скелетів диких і свійських тварин), анатомічні (вивчення будови черепа, кісток, м'язів, внутрішніх органів), зоотехнічні (проміри, індекси), гістологічні (будова внутрішніх органів і тканин), морфологічні (вивчення товщини м'язових волокон) та інші.

Вивчення морфогенетичного періоду онтогенезу провели на 804 ембріонах і плодах великої білої породи, і 152 ембріонах різного віку дикого європейського кабана (*Sus scrofa ferus*).

Мікрофілогенез в процесі доместикації свиней. В основу розробки даної проблеми використані дослідження остеологічних комплексів свиней, отриманих з археологічних пам'яток Європи, в тому числі і України. Кожен вид, кожна порода тварин мають свій банк генів і свою карту фенів. Нами була використана методика німецького дослідника М. Тайхерта, яка дає можливість з археологічних знахідок кісток відновлювати фізичний вигляд тварини. За результатами дослідження окремих кісток вдалося відновити зміни за висотою в холці у тварин протягом 10–12 тис років.

Особливості онтогенетичної еволюції у свиней. Морфогенетичний період є найбільш важливим періодом онтогенезу, періодом найвищої активності генів, які забезпечують фундаментальну закладку і розвиток основних функціональних систем організму. Основними ознаками, які характеризують особливості морфогенетичного періоду онтогенезу, вважають показники живої маси, розвиток кістяка, м'язів і внутрішніх органів.

Дослідження показали, що інтенсивність наростання живої маси у дикого європейського кабана і великої білої породи свиней неоднакова. Як встановлено, з 20-ти денного віку і до кінця зародкового періоду напруженість приросту живої маси ембріонів кабана склала 129,6 %, а у великої білої породи 169,8 % або на 40,2 % вище. Кратність збільшення живої маси за цей період у зародків європейського кабана склала 4,68 рази, а у домашньої свині - 12,23 рази. Отже, процес доместикації доторкнувся до зародкової стадії ембріонального періоду, коли спостерігається більш висока напруженість метаболічних процесів у одомашненої свині.

Зміни скелета диких і домашніх свиней в ранньому онтогенезі. Кістка – самий лабільний орган, який в процесі еволюції набув здатності до швидкої перебудови, участі у всіх обмінних процесах, виконання функцій електролітичного балансу і кровотворення. У процесі доместикації

свині значної зміни зазнала кісткова і м'язова тканина, які знаходяться в певному взаємозв'язку. До найбільш суттєвих змін відносять зміни кістяка й особливо черепа у свиней. Дослідження черепів плодів *Sus scrofa ferus* і великої білої породи були проведені в 50-ти і 70-ти денному віці. Нами були використані по 11 промірів кальварія і по 4 проміри нижньої щелепи у плодів досліджуваних груп. Істотні відмінності виявляються в будові черепа вже в ембріональний період. У 50-ти денному віці спостерігається достовірна різниця за масою кальварія ($P > 0,001$). Довжина основи лицьового відділу у *Sus scrofa ferus* - $25,80 \pm 0,80$ мм, а у плодів великої білої породи – менше на 3,47 мм, або на 15,4 % ($td = 4,2$ при $P > 0,001$).

Ми надавали великого значення розвитку хоан і висоті входу в носову порожнину, тому що від цих ознак, в деякій мірі, залежить інтенсивність вентиляції легенів, а звідси і стан газового обміну тваринного організму. Виявлено деякі відмінності за висотою входу в носову порожнину в 50-денному віці у *Sus scrofa ferus* $5,66 \pm 0,33$ мм і великої білої породи $5,06 \pm 0,04$ ($td = 1,82$ при $P > 0,95$).

Вивчення вікових змін за живою масою може мати наукові та селекційні значення, якщо ми поглибимо дослідження морфоутворювальних процесів на рівні змін до м'язової тканини в онтогенезі свиней.

У зв'язку з цим ми поставили завдання вивчити вікові зміни росту і розвитку окремих груп м'язів у плодів великої білої породи і дикого кабана європейського у 50–70-денному віці.

Дослідження показали, що швидкість росту окремих м'язів у плодів домашніх і диких тварин різних груп м'язів неоднакова. Розглянемо віковий розвиток м'язів, що з'єднують грудну кінцівку з тулубом: найширший м'яз спини, трапецевидний і грудні м'язи (поверхневий і глибокий). Порівнюючи напруженість зростання трапецевидного м'язу, необхідно зазначити, що до 70-денного віку у плодів диких свиней кратність збільшення цього м'язу була 2,49 проти 1,41 у великої білої породи. Однак щодо розвитку великого поперекового м'язу спостерігається зворотна залежність. У плодів диких свиней коефіцієнт зростання цього м'язу 1,47 проти 2,5 – у свиней великої білої породи.

Мускулатура задньої кінцівки представляє, в основному, задній окіст і займає одне з основних місць при формуванні м'ясних якостей у домашніх свиней і відбір їх за розвитком цієї групи м'язів. Зупинимось на вивченні швидкості росту у диких і домашніх плодів сідничного, двоголового і чотириголового м'язів стегна. Виходячи з аналізу коефіцієнтів росту м'язів тазової кінцівки видно, що у плодів великої білої породи показники швидкості росту перевищують темп росту відповідних м'язів у диких свиней. Так коефіцієнт зростання чотириголового м'яза стегна у диких – 123,3 %, а в домашніх – 241,7 %. Подібна закономірність зберігається для двоголового м'яза стегна відповідно: 124,6 і 171,9 %. Наші дослідження підтверджують те, що селекціонери, створюючи породи свиней шляхом багатівікової селекції, підвищували їх м'ясність, що значно змінило абсолютні показники розвитку основних груп м'язів, особливо мускулатури тазової кінцівки в порівнянні з дикими формами. Отже, адаптація у розвитку

м'язової тканини виражається в тому, що у диких форм в результаті природного відбору, а у домашніх свиней в результаті штучного відбору і гібридизації, на кожному етапі онтогенезу більш інтенсивно розвиваються ті групи м'язів або частин тіла, які забезпечують збереження життя особини. Ці властивості виникли в процесі мікроеволюції виду і закріпилися спадково.

Встановлено, що при одомашнення свиней збільшується частка м'язів, що складають мускулатуру тазу і поперекового відділу хребта, у домашніх тварин збільшується швидкість росту всіх груп м'язів статури.

Вивчення формування кістково - м'язової системи в процесі онтогенезу свиней показало відмінності в процесах остеогенезу і еритропоезу. Більш висока інтенсивність остеогенезу характерна для домашньої свині, що показано при морфологічному та гістологічному вивченні гомілкової кістки.

УДК 636.082 (477)

СУЧАСНИЙ СТАН ПОРОДНОГО ГЕНОФОНДУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА УКРАЇНИ

І. В. Гузєв

Інститут розведення і генетики тварин НААН

Позитивний факт розширення породного різноманіття спеціалізованої м'ясної худоби за останні $\frac{3}{4}$ століття далеко не завжди супроводжувався пропорційним збільшенням чистопорідного представництва в межах кожної породи (Гузєв І. В., 2012).

До цього необхідно ще відверто додати наявність в нашій країні доволі негативної тенденції, яка часто спостерігається, явного зниження інтересу, а краще сказати уваги як з боку наукової спільноти, так і, особливо, з боку виконавчої влади, до новоствореної породи, зразу після її офіційної апробації та затвердження. Між іншим, реальністю є те, що динаміка племінного поголів'я м'ясної худоби дуже тісно пов'язана з безперервним отриманням спеціальних державних дотацій на його утримання і розширене відтворення та здешевлення племінного продажу. Перебої у даних напрямках державного фінансування разом із несвоєчасними відповідними виплатами призводять до чергового скидання поголів'я. Цьому об'єктивно сприяють і занадто низькі закупівельні ціни на товарну продукцію, а часто і племінний молодняк (за відсутності платоспроможного попиту) спеціалізованої м'ясної худоби. В цих умовах в особливо важкому положенні опиняються найкрупніші континентальні породи франко-італійського кореня (в тому числі і наша українська м'ясна),